



ינואר - מרץ 2019 ■ מס' 128 שנה 28



צחוק ובכי





נושאון - ביטאון איל"ת - אגודה ישראלית לבולאות תימאטית
עורך: יורם לוביאניקר עורך משנה: לורנס פישר
עורך גרפי: הדי אור עריכה לשונית: אסתי לבון הגהה: רן ברש
דוא"ל: noson.ed@gmail.com
בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 63506
Nos'on ISSN 0792-6448

תוכן העניינים:

עמ' 2	דבר העורך
עמ' 3	הסימפוניה התשיעית של בטהובן
	והאודה לשמחה
עמ' 8	כשאת בוכה את עדיין יפה – סיפור אישי
עמ' 13	ליצנים בשירות הרפואה
עמ' 16	הזורעים בדמעה
עמ' 23	סיפורי מעטפות
עמ' 25	הגדרה קולעת בול
עמ' 26	מכתבים למערכת
עמ' 28	חידה בולאית
	לירוי פרץ
	לורנס פישר
	יוחנן מי-רז
	ד"ר יהושע מגר
	מנחם לדור

ועד האגודה והפעילים:

יו"ר - יצחק ברק (השחר 34, ראשון לציון 75261, 054-5314568, ifib@inter.net.il)
סגן יו"ר - מנחם לדור (ת.ד. 340, הר אדר 90836, 054-4825007, ladorm@gmail.com)
מזכיר - רן ברש (היורה 1, ת.ד. 8486 גן יבנה 7086131, 052-5250780, ranb2000@gmail.com)
גזבר - שלמה וורגן (אחוזת ראשונים, הנחשול 30/345, ראשון לציון 7543730, 054-6855951, vurgan@bezeqint.net)
עורך נושאון - יורם לוביאניקר (נמל תל אביב 40, תל אביב 63506, 054-5402723, lubianiker@gmail.com)
חבר ועד - יהושע מגר (מעלה גיא אוני 228, ראש פינה 12000, 052-8802725, jmagier@netvision.net.il)
ועדת ביקורת - יוחנן מי-רז (יו"ר), אריה לביא, פאולו דואק.

שירותים לחברים: נושאון - ארבע פעמים בשנה, נושאונט - ארבע פעמים בשנה, מכירות פומביות, שירותי ספריה תימאטית, מפגשים, סמינרים והרצאות, צוות מומחים, "שביל" (ביטאון התאחדות בולאי ישראל).

דמי חבר (2019): מבוגר - 160 ₪, נוער - 80 ₪.

תאריך אחרון למשלוח חומר לחוברת הבאה: 1.3.2019

דבר העורך

שלום לכם,

אנו פותחים את שנת 2019 עם גיליון המוקדש לבכי וצחוק, ואין דרך טובה יותר לפתוח שנה חדשה מאשר עם מאמר של נער בן 13! **לירוי פרץ**, חבר נוער באיל"ת, מנגן בפסנתר ובכינור, ואוסף נושאים הקשורים למוסיקה ומלחינים. המאמר שלו עוסק ב"אודה לשמחה" של בטהובן, ואנו שמחים מאוד לכלול בנושאון מאמר בנושא מוסיקלי לראשונה מזה זמן רב. מאמר נוסף בנושא הצחוק הוא של **יוחנן מי-רז** על ליצנים רפואיים. נושא הבכי מכוסה על ידי **לורנס פישר** (מדוע תינוקות ממררים בבכי, ומה עושים כשזה קורה) ו**ד"ר יהושע מגר** ("הזורעים בדמעה").

נשיאות התאחדות בולאי ישראל אימצה את ההצעה של ועד איל"ת, לקיים בארץ תערוכה אירופית תימאטית. הרעיון גם התקבל בברכה על ידי נשיא האיגוד הבולאי של אירופה, **חוזיה רמון מורנו**, ועל ידי ראש הוועדה התימאטית של איגוד הבולאות העולמי (ה-UPU), **פיטר סוהאדולץ**. היערכות לתערוכה כזו דורשת זמן ותיאום עם מספר רב של גורמים, ולכן בשלב זה טרם נקבע מועד לתערוכה. אנו נעדכן את החברים בכל ההתפתחויות מעל דפי נושאון.

אנו נרגשים מאוד מהתפתחות זו, **שכן מעולם לא נערכה בישראל תערוכה תימאטית בהיקף כזה!** אנו משוכנעים שחברי איל"ת יירתמו לסייע במאמץ הארגוני, ויעמידו לתצוגה אוספים מכובדים, ובהם גם אוספים שטרם הוצגו.

שלכם,

יורם ולורנס

שלם את דמי החבר לשנים 2018-2019 עוד היום!

את דמי החבר בסך 160 ₪ (80 ₪ לנוער) ניתן לשלם באמצעות:

✓ **העברה בנקאית:** בנק הדואר (בנק 09), סניף 001, חשבון מספר 7315171. בפרטי ההעברה יש לציין את שם המעביר ואת השנה עבורה מתבצע התשלום.

✓ **משלוח המחאה בדואר:** יש למלא צ'ק לפקודת איל"ת, ולשלוח לגזבר האגודה, שלמה וורגן (אחוזת ראשונים, הנחשול 30/345, ראשון לציון 7543730).

הסימפוניה התשיעית של בטהובן והאודה לשמחה לירוי פרץ

לודוויג ואן בטהובן נולד בעיר בון ב-16 בדצמבר 1770, ונפטר בווינה ב-26 במרץ 1827 בהיותו בן 56. במהלך חייו הוא כתב 917 יצירות שונות, בהן תשע סימפוניות, 32 סונטות לפסנתר, קונצ'רטו לכינור ועוד מאות יצירות מופלאות. לדעת רבים, ואני ביניהם, הוא גדול המלחינים בהיסטוריה.



לודוויג ואן בטהובן

במאמר זה לא אתייחס למכלול יצירתו של בטהובן, משימה שגם חוברת נושאון שלמה לא תספיק לה. הפעם אתרכז "רק" ביצירה אחת שלו – הסימפוניה התשיעית ברה מינור אופוס 125. יצירה זו הינה הסימפוניה הגמורה האחרונה שכתב בטהובן, והיא ללא ספק אחת מיצירות המוסיקה החשובות ביותר שנכתבו אי פעם. בהתאם לנושא המרכזי של חוברת זו יינתן דגש מיוחד ל"אודה לשמחה", שהפרק הרביעי של הסימפוניה מבוסס עליה.

כתיבת הסימפוניה

הסימפוניה התשיעית של בטהובן הוזמנה על ידי החברה הפילהרמונית המלכותית של לונדון בשנת 1817, והעבודה עליה התחילה כשנה מאוחר יותר. רוב החוקרים סבורים, כי בטהובן החל למעשה לעבוד על הסימפוניה התשיעית שלו מיד לאחר שסיים את השמינית בשנת 1812. הכתיבה נמשכה זמן רב, בין השאר בשל האודה לשמחה, ונשלמה בשנת 1824.

הופעת הבכורה של הסימפוניה התשיעית התקיימה בווינה. בטהובן עצמו העדיף את ברלין, מאחר ולדעתו הקהל הווינאי העדיף את המוסיקה של מלחינים איטלקיים, אך פטרוניו ומכריו שכנעו אותו שמו הראוי לבצע את הסימפוניה בווינה. הייתה זו הופעתו הראשונה של בטהובן על הבמה מזה 12 שנים, והאולם היה מלא מפה לפה.

בעת ההופעה בטהובן היה כבר חירש לגמרי, ולכן על התזמורת ניצח **מיכאל אומלאוף**. בטהובן ישב על הבמה לצידו, ונתן את הקצב בתחילת כל פרק. את תפקידי הסופרן והאלט ביצעו שתי זמרות צעירות ומפורסמות, **הנרייטה זונטג קרולינה אונגר**. היצירה התקבלה בתשואות ממושכות וסוערות. בטהובן ישב ופניו לתזמורת, וכך לא היה ער לתגובת הקהל. על פי האנקדוטה המפורסמת נאלצה הסולנית, קרולינה אונגר, לשוב אותו כדי שיפנה לקהל, ויראה את הכובעים והמטפחות אשר נזרקו לאוויר.



הנרייטה זונטג

מבנה הסימפוניה



תווי הסימפוניה התשיעית נראים על בול זה מברית המועצות

הסימפוניה התשיעית של בטהובן כוללת ארבעה פרקים, כמו רוב הסימפוניות. הסימפוניה מכונה "הכוראלית", מפני שבפרק הרביעי שלה כלולים קטעי שירה לארבעה סולנים ומקהלה. הייתה זו הפעם הראשונה, שמלחין גדול הציב את קול האדם באותה רמה עם כלי התזמורת בסימפוניה.

הפרק הראשון של הסימפוניה כתוב בצורת סונטה ומבוסס על מוטיב של קווינטות וקווארטות בירידה. לטובת הקורא שאינו בקיא בעולם

המוסיקה נסביר, כי קווינטה פירושה המרווח המוסיקלי החמישי. הכוונה היא, למשל, שאחרי צליל של "דו" נדלג על "רה", "מי" ו"פה" ונעבוד ל"סול". קווינטה בירידה משמעה מעבר בכיוון ההפוך. בדומה, קווארטה היא הצליל הרביעי. הפתיחה של הסימפוניה היא ב"פאיניסימו", כלומר בנגינה שקטה. למעשה, הנגינה היא כה שקטה עד שנאמר עליה שהיא נשמעת כמו כיוון הכלים של נגני התזמורת. נגינת הפיאניסימו הולכת ומתגברת, עד שהיא הופעת ל"פורטיסימו" רועם בו משתתפת כל התזמורת.



צלילי הפתיחה של הסימפוניה התשיעית

הפרק השני כתוב ברה מינור. הוא נפתח בדרמטיות בכלי הקשת, ואחריהן חוזר אותו מוטיב בטימפני – תוף בעל קוטר רחב. גם לפרק זה צורת סונטה, ולא צורה דו חלקית, כמקובל. בחלק הפיתוח מורה בטהובן למנצח לעבור לנצח ביחידות של שלוש תיבות במקום שתיים, וגם בחלק זה נודע לטימפני תפקיד דרמטי ואקספרסיבי. הטריו ברה מז'ור כתוב בארבעה רבעים ולא בשלושה. הוא מבוסס על מוטיב יחיד בעל אופי פסטורלי, תוך שימוש נרחב בקרנות יער ובצלילים ארוכים ומתמשכים.

הפרק השלישי כתוב בסי במול מז'ור והוא פרק וריאציות, כלומר אלמנט מוסיקלי החוזר על עצמו תוך שינויים. צורתו של הפרק חופשית למדי, ובין הווריאציות



טימפני

יש מעברים כליים. הווריאציה האחרונה נקטעת פעמיים באפיזודה תרועתית. הנושא העיקרי מוצג בכלי מיתר, כשכלי נשיפה מעץ עונים להם כהד. הפרק הרביעי של הסימפוניה, האודה לשמחה, ראוי לדיון נפרד.



פרידריך שילר

האודה לשמחה של שילר

האודה "אל השמחה" היא אחד משיריו המפורסמים ביותר של **פרידריך שילר**, מהחשובים שבמשוררי גרמניה בכל הזמנים. "אודה" הוא סוג של שירה, שמקורה ביוון העתיקה, ונועדה להלל מאורע או אדם מסוים. מבחינה מבנית לאודה שלושה חלקים. סוגת כתיבה זו הייתה פופולארית מאוד במאות ה-17 וה-18, והמשוררים האנגלים **קיטס** ו**שלי** נהגו להשתמש בה.

האודה של שילר נכתבה בשנת 1785, והוקדשה ללשכת הבונים החופשיים בדרזדן. האודה מדגישה, בפאתוס רב, את האידאל של חברה שוויונית שבה שורות שמחה ואחוה. היצירה זכתה מיד לאחר פרסומה לפופולאריות, ורבים ציטטו שורות מתוכה. בטהובן עצמו נתקל בה לראשונה בשנת 1792, ואף הוא התרשם ממנה עמוקות. המלחין הנודע **פרנץ שוברט** הלחין את האודה לשמחה כבר בשנת 1815, תוך שהוא מקצר את הטקסט המקורי. יחד עם זאת אין ספק כי שילובה בסימפוניה התשיעית של בטהובן הקנה ליצירתו של שילר מעמד משמעותי הרבה יותר.



דיוקנו של פרידריך שילר על גבי דבר בולים בהדפסה פרטית (printed to private order). שילר התגורר בבית הנראה בצד שמאל למטה בעת שכתב את האודה "אל השמחה".

האודה לשמחה בסימפוניה התשיעית

הפרק הרביעי בסימפוניה התשיעית של בטהובן הוא מורכב מאוד, ויש הרואים בו "סימפוניה בתוך סימפוניה". הוא נפתח במעבר סוער ודיסוננטי, ואחריו רצ'יטיב – קטע נגינה שנועד לחקות דיבור אנושי. הרצ'יטיב מבוצע על ידי צ'לי וקונטרבסים, ונקטע מידי פעם על ידי ציטוטים משלושת הפרקים הקודמים.

בשלב זה מתחילה המנגינה של האודה לשמחה. כמו רוב הנושאים בסימפוניה כולה, האודה לשמחה נפתחת בקול חרישי, המבוצע על ידי כלי הבאס ללא ליווי. לאט לאט מצטרפים שאר הקולות, עד שמגיעים לפורטה גדול המבוצע על ידי התזמורת כולה. ביצוע חגיגי ואופטימי זה גם הוא נקטע בבת אחת וחוזר למוטיב הסוער והדיסוננטי מתחילת הפרק. במקום רצ'יטיב הצ'לי נכנס עתה זמר הבאס, ובפיו מילותיו של בטהובן: "הו, חברים, לא צלילים אלו – אלא הבה ניתן קולנו בצלילים נעימים יותר, ומלאי שמחה". מקהלת הגברים עונה בשתי קריאות "שמחה!" (בגרמנית: Freude), וזמר הבאס ממשיך עם הבית הראשון של האודה לשמחה.



בטהובן ותווי האודה לשמחה על גבי גיליונית מזכרת מגרמניה.
הגיליונית הונפקה לציון חנוכת אולם קונצרטים על שמו של בטהובן בעיר מולדתו, בון.

בשלב זה מתחיל קטע וריאציות של הנושא ששר זמר הבאס, ולאחריו אריה לטנור סולו בסי במול מז'ור, שהיא וריאציה נוספת על הנושא. באריה בולט השימוש בקונטרבסון, תוף באס, משולש ומצילתיים, כלים המזוהים עם מוסיקה צבאית. הרמיזות הצבאיות מתייחסות למילות האריה, המזכירות גיבור שפניו אל הניצחון.

לאחר קיטוע ומעבר פתאומי נוסף, נפתח קטע חדש, איטי וחגיגי יותר על הטקסט "התלכדו, רבבות בני חלד". המוטיב כאן הוא היפוך של הצלילים הפותחים את הנושא המרכזי, והוא שולט בפרק מכאן ועד סופו. הבית מושר בצורה דו חלקית, כאשר בכל פעם שרים את הנושא רק הבאים, ולאחר מכן המקהלה כולה. בסוף הבית כתב בטהובן עוד פוגת ענק, על שני הנושאים העיקריים של הפרק, הפתיחה של האודה לשמחה, "את, שמחה", והנושא המהופך "התלכדו, רבבות". לאחר מעבר שקט יותר ומתוח, מגיע הקטע האחרון ביצירה, המשלב בין שני הנושאים ומסיים את הפרק כולו במצב רוח מרומם ואופטימי.

האודה לשמחה הופכת לסמל

כאמור, בהשמעת הבכורה שלה, ב-7 במאי 1824, התקבלה הסימפוניה התשיעית של בטהובן בהתלהבות על ידי הקהל הווינאי. מאז הפכה היצירה לאחת המנוגנות ביותר בעולם, ואחת האהובות ביותר על ידי הקהל. הפרק הרביעי והאודה לשמחה גם הפכו לסמל, בין השאר משום שמילותיו של שילר מדברות על חברה שוויונית, שבה שוררות שמחה ואחוה בין כל האנשים.

האודה לשמחה שימשה כהמנון של נבחרת גרמניה המאוחדת במשחקים האולימפיים במשחקי מלבורן 1956, רומא 1960 וטוקיו 1964. באופן דומה השתמשו מדינות ברית המועצות לשעבר באודה לשמחה כהמנון במשחקי ברצלונה 1992. עם איחוד גרמניה בשנת 1989 נערך קונצרט חגיגי במזרח ברלין בניצוחו של **לאונרד ברנשטיין**, ובו נוגנה הסימפוניה התשיעית, כאשר המילה "שמחה" הוחלפה במילה "חירות".



חותמת דואר המראה את סמל האיחוד האירופי על גבי בול תואם. בחותמת גם מוזכר שמו של בטהובן ומובא קטע מהאודה לשמחה, בציון העובדה כי זהו ההמנון האירופי

עדות למעמדה המיוחד של האודה לשמחה הגיע בשנת 1985, כאשר המועצה האירופית בחרה לקבוע את היצירה כהמנון של אירופה המאוחדת. חשוב לציין, כי האודה לשמחה זכתה למעמד זה לא רק בשל מילותיו של שילר, אלא גם (ואולי בעיקר) הודות ללחן הגאוני של בטהובן.

לירוי פרץ, נער בן 13, מנגן בכינור ובפסנתר ואוסף מוסיקה ומלחינים (גם על גבי מטבעות ושטרות) וכן בולים מגרמניה, אוסטריה ושווייץ. ללירוי יש גם עניין במדעים כגון כימיה, פיסיקה ואסטרופיזיקה. לתגובות: learoy1107@gmail.com

כשאת בוכה את עדיין יפה – סיפור אישי לורנס פישר



לא פעם קרה לי, שבשעת טיסה החל לפתע תינוק כלשהו למרר בבכי בשעה שאני מנסה, בחוסר הצלחה, לישון. במצבים כאלה הייתה נרשמת מייד עלייה חדה בלחץ הדם שלי, ונהגתי למלמל לעצמי: "הם לא יכולים להשתיק את הדבר הזה?" במרבית המקרים ניסתה האם האומללה להלך לאורך המעבר הצר ממילא, בעודה מחזיקה את התינוק בידה כשראשו על כתפה, בניסיון נואש להרדים אותו, כשמבטי הזעם שלי ושל שאר הנוסעים האחרים מלווים אותה.

דברים שרואים מכאן לא רואים משם! כפי שרבים מכם יודעים, זה לא כבר הפכתי לאב, והיום אני יכול לחוש אמפתיה כלפי ההורים האומללים, המתמודדים עם קשיים כאלה. כאשר נולדה בתי הרגשתי, במידה מסוימת,

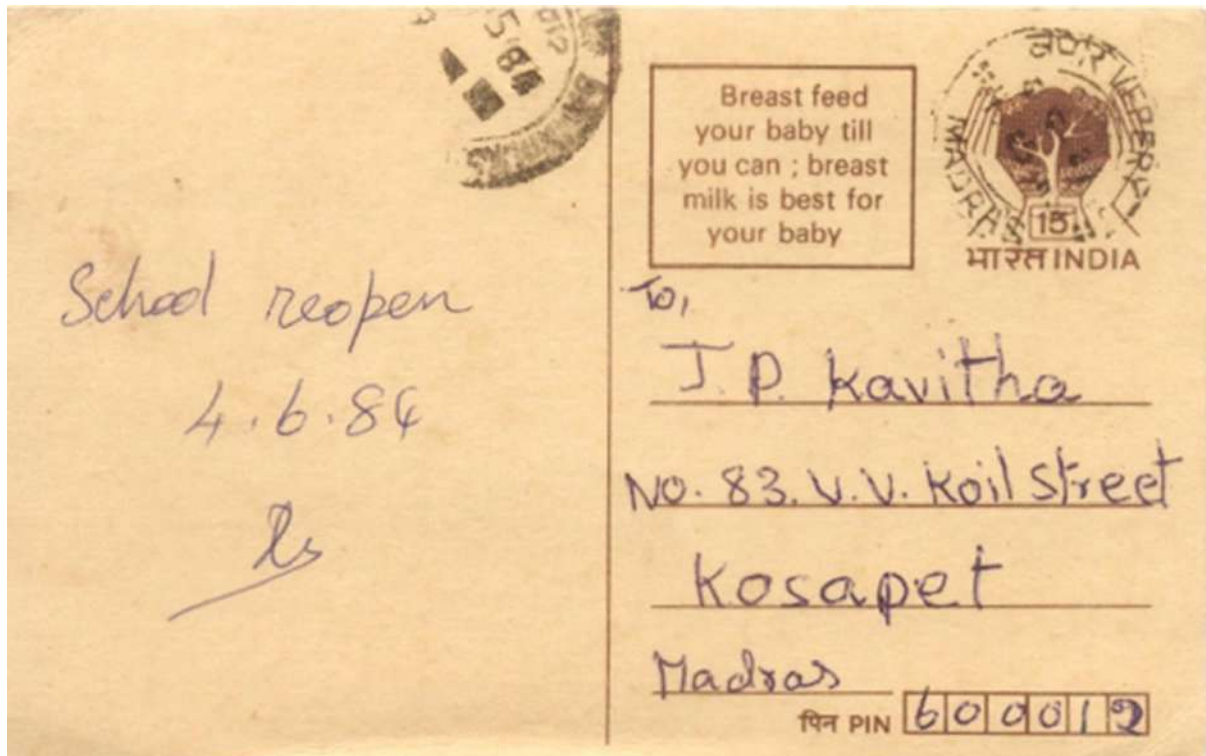
כמי שקיבל מוצר חדש ללא ספר הדרכה. כאשר בתי פוצחת בבכי אני מרגיש חוסר אונים: אני יודע שעלי לעשות משהו כדי להפסיק את הרעש המחריד הזה ולהקל את סבלי, וכמובן שבעיקר את סבלה. איך אדע מה לעשות, בשעה שהיא אינה יודעת לדבר (לפחות לא בשפה שאני מבין) ולהסביר מה היא רוצה?

בכל פעם שבתי פוצחת בסימפוניית יללות אני מתחיל במשחק הניחושים בניסיון להבין מה הבעיה הפעם. ניהלתי רישום סטטיסטי מדויק במהלך כל עשרת החודשים הראשונים של חייה, והגעתי למסקנה שהסיבות העיקריות לבכי הן:

- היא רעבה
- צריך להחליף לה את החיתול
- היא עייפה
- היא רוצה תשומת לב
- היא סובלת מכאבים
- היא סובלת מחום או מקור
- השד יודע

בהתחשב בסטטיסטיקה זו אני מתחיל בתהליך המדעי הנקרא בשם "ניסוי וטעיה", ומנסה תחילה את הפתרונות הסטנדרטיים. רעב הוא, ללא ספק, הסיבה המובילה

לבכי. מתברר שהתינוקת שלי לא מסתפקת בשלוש ארוחות ביום, אלא מגלה תיאבון בריא, הדורש התייחסות אחת לשלוש עד ארבע שעות. בהחלט ייתכן שאת התיאבון הזה היא ירשה מאבא שלה.



דבר בולים מהודו ועליו הסיסמה: "הניקי את תינוקך ככל שתוכלי. חלב אם הוא הטוב ביותר בעבור ילדך"



הבול מבוסניה ממליץ להעדיף הנקה על פני הזנה מבקבוק

בחודשים הראשונים של חייהם נוהגים תינוקות רבים לינוק מאימם. רופאים ממליצים בחום על דרך הזנה זו, משום שחלב האם מכיל את כל הרכיבים הדרושים לתזונת התינוק ביחס המתאים ביותר לשלבי ההתפתחות השונים שלו. גם האבות נוטים לתמוך בהנקה, בעיקר באמצע הלילה, ובדרך זו הם זוכים לשעות שינה נוספות, בעת שהאימהות נשלחות אל החזית הבוערת (או נכון יותר, החזית המייבבת).

מה קורה כאשר האם אינה מסוגלת להניק? פעם היו שוכרים מינקת, אלא שאפשרות זו חלפה מן העולם כבר בתחילת המאה ה-19. במקומה החלו להשתמש באבקות, שאותן המסו בחלב והגישו לקהל הלקוחות בבקבוק. הבול מאוסטריה, הנראה בראש העמוד הבא, מראה ציור של **פטר פנדי** מהמחצית הראשונה של המאה ה-19, ובו נראית אם, המגישה לתינוקה בקבוק חלב.

מאז השתכללו תחליפי החלב, וכיום מערבבים את האבקות במים. קיימים תחליפי חלב המיועדים לרגישים ללקטוז, לטבעונים וכמובן גם לשומרי כשרות בפסח (לאוכלי קטניות). תחליפי החלב משתפרים כל הזמן ומאפשרים בקרה טובה של כמויות המזון אותן צורכים התינוקות.

את הבקבוק יש לחמם ולהגיש בטמפרטורה הנכונה. המין האנושי המציא דרכים מדויקות להפליא למדוד טמפרטורה, כך שאין כאן אתגר גדול. אני נוהג להשתמש בשיטה המדויקת ביותר לבקרת הטמפרטורה: אני מעביר את הבקבוק לאשתי וממתין לאישורה.

כאשר בתי הגיעה לגיל המופלג של שישה חודשים התחלנו להאכיל אותה גם במה שמכונה בשם "מזון מוצק". לפי דעתי, שם זה הומצא על ידי מישהו בעל חוש הומור או דמיון מפותחים למדי. עתה חלק מארוחותיה של בתי הן מעין קרב, שאותו היא מנהלת נגדי בעיקשות: אני מנסה בדרכים שונות ("אווירון!") לשכנע אותה לפתוח את פיה ואז לדחוף לתוכו כפית גדושה בחומר בעל מרקם וצבע חשודים למדי. עדיין לא הצלחתי לקבוע איזה אחוז



מהאוכל מוצא לבסוף את דרכו למערכת העיכול שלה, ואיזה נמרח על פניה או מתפזר לכל עבר.



התינוק והחיתול. בול לא מנוקבב

מובן שהרעב אינו גורם הבכי היחיד אצל תינוקות. פעמים רבות הבעיה היא הפוכה לחלוטין – זוהי דרכו של התינוק להודיע להוריו שהגיעה השעה להחליף לו את החיתול. פעם החיתולים היו עשויים מבד, כושר הספיגה שלהם היה מוגבל למדי, וההורים המותשים נאלצו לכלות את מעט הכוח שעוד נותר להם בהתמודדות עם הררי כביסה של חיתולים ובגדי תינוקות. כיום החיתולים הם חד-פעמיים, מצבם של ההורים טוב בהרבה, והם נאלצים לכלות את מעט הכוח שעוד נותר להם בהתמודדות עם הררי כביסה של בגדי תינוקות בלבד.

גורם בכי נפוץ אחר הוא כאשר התינוק לא מצליח להירדם. ניסיתי להציע לבתי "לספור כבשים", אבל היא לא הבינה למה אני מתכוון או לא הצליחה ליישם את השיטה. כמו דורות של הורים לפני גיליתי, שאחת הדרכים להרדים תינוקות היא באמצעות נדנוד העריסה בקצב קבוע. אי אפשר להתווכח עם ההצלחה של שיטה זו, ובכל זאת היא מעוררת תימהון: כדי שאני אירדם די אם יניחו לי בשקט, ואילו נדנוד המיטה הוא שיטה בטוחה להעיר אותי. מתברר שאצל תינוקות זה עובד הפוך.



לעיתים לא די בנדנוד העריסה, ואני נאלץ להשכיב את בתי בעגלת הילדים שלה ולצאת לטיול בחוץ או לטיול פיקטיבי ברחבי הבית. אבל אני באמת לא רשאי להתלונן. זוג חברים שלי גילה, לחרדתו, שהשיטה הטובה ביותר והכמעט יחידה להרדים את בנם היא בנסיעה באוטו, וזה הרבה יותר קשה. חייבים לצאת מהבית, לוודא שהילד לבוש כראוי, לקחת ציוד מינימלי (כזה שלרוב ממלא את תא המטען עד אפס מקום), להשכיב את התינוק במושב הבטיחות, לחגור אותו כראוי ולצאת לנסיעה לשום מקום. זוג זה גר בתל אביב באזור בעייתי מבחינת חניה (האם יש אזורים בתל אביב שאין בהם מצוקת חניה?), ולמזלם הרב יש בביתם חניה תת קרקעית.



בול שהונפק בניו זילנד בשנת 1996 מראה תינוק במושב בטיחות באוטו ולצידו דובון הצעצוע שלו. זוהי טעות עיצוב: הדובון (ולכן גם התינוק) פונים בכיוון הנסיעה בניגוד להוראות הבטיחות. הבול נגנז, ובמקומו הופץ הבול משמאל, ללא הדובון וללא רמז לגבי כיוון הנסיעה.

לא תמיד צריך לנקוט פעולות קיצוניות כל כך. לעיתים די שארים את בתי ואחבק אותה, כי כל שנחוץ לה הוא מעט תשומת לב. במקרים כאלה אפשר ורצוי להיעזר באחת ההמצאות הגדולות ביותר של המין האנושי – המוצץ. לא ידוע מי הוא אבי המצאה גאונית זו, אבל מתברר שהיא מוזכרת כבר בספר גרמני מהמאה ה-15. המוצצים באותם ימים היו עשויים מעצמות או משנהב, ובמשפחות העשירות ביותר היו מצופים בכסף (ומכאן הביטוי האנגלי "נולד עם

כפית כסף בפיו"), המתייחס לאנשים עשירים ומפונקים). תחליף זול יותר באותם ימים היה "מוצץ הסוכר" – חתיכה של בד רטוב, שנקשרה מסביב לגביש של סוכר. ציור של אלברט דירר משנת 1506, הנראה על גבי הבול מגיברלטר שבראש העמוד הבא, מראה את ישו התינוק אוחז בידו הימנית מוצץ כזה.



בתחילת המאה העשרים כבר היו המוצצים מעוצבים בצורה המוכרת לנו כיום. הם היו עשויים מגומי והכילו כמות מסוימת של עופרת, עובדה המעוררת כיום חלחלה. מציצת המוצץ מדמה את פעולת היניקה ולכן מרגיעה את התינוק. קראתי שחוקרים טוענים, שהמוצץ מסייע לתינוקות להתמודד עם קשיים ועם תסכולים. איני יודע איך החוקרים הנכבדים הגיעו למסקנה זו, אבל אני משוכנע לחלוטין שהמוצץ מסייע דווקא להורים להתמודד עם התחושות הללו. אני סבור, שהמוצץ מסייע גם לפיתוח תחושת הרכושנות של תינוקות, ומי שלא מאמין לי מוזמן לנסות לקחת מבתי את המוצץ שלה כשהוא בפיה.



חותמת ביול של יצרן מוצצים

האמת היא, שכאב אני פחות חסר אונים בהתמודדות עם בכיה של בתי ממה שתארת עד כה. עם הזמן למדתי להבחין בין סוגי הבכי השונים שלה, וכיום אני מסוגל לנחש (במידת הצלחה סבירה) על מה היא מלינה.

אריק איינשטיין שר בזמנו (למילותיו של **יהונתן גפן**) את "כשאת בוכה את לא יפה". דעתי האובייקטיבית היא, שבתי יפה להפליא גם כשהיא ממררת בבכי.

לורנס פישר אוסף את תולדות הציונות והסכסוך הישראלי-ערבי, ומציג תחת הכותרת "הבית הלאומי היהודי – המאבק להישרדות". כתובתו למשלוח תגובות: gymtrainer@gmail.com

איל"ת גם ב -  - חפשו אותנו!

ליצנים בשירות הרפואה

יוחנן מירז



ליצן חצר, עם בגדים צבעוניים
וכובע בעל שלושה קצוות

אמצעי הבידור בימים עברו היו מוגבלים, ואחד מהם היה ליצן החצר, שתפקידו היה לשעשע את המלך או את האציל המקומי ואת בני לווייתם. כחלק מעיצוב הדמות נהגו ליצני החצר ללבוש בגדים ייחודיים וצבעוניים ולחבוש כובעים בעלי שלושה קצוות שהסתיימו בפעמונים מצלצלים. הג'וקר בחפיסת הקלפים מנציח את מקצוע ליצן החצר, שמאז עבר מן העולם.

על בסיס המסורת של ליצן החצר נולד הליצן המודרני, שתפקידו להצחיק את ההמונים. דמותו של הליצן שומרת על המאפיינים ההיסטוריים של ליצן החצר, אך ברבות השנים נוספו לה עוד רכיבים, כגון נעליים ענקיות מעוטרת בפונפונים. הליצנים המודרניים נוהגים לצבוע את פניהם בלבן ולהדגיש את פיהם בצבע אדום בעיצוב המרמז על חיוך. רכיב חשוב בהופעתו של הליצן הוא האף האדום: יש ליצנים המרכיבים על פניהם אף אדום מחודד, כפי שרואים בדבר הבולים מגרמניה, אך על פי רוב האף הוא בצורת חצי כדור.



ליצן משתעשע עם חזיר. דבר בולים גרמני בהדפסה פרטית (printed to private order) משנת 1907.



כדי לבצע את משימתם – הצחקת הקהל (בימינו בעיקר ילדים) – נוהגים ליצנים לבצע תעלולים שונים כגון החלקה על קליפת בננה, המלווה בנפילה משעשעת, תוך שימוש בתנועות מוגזמות. לאדם המבוגר בן זמננו נראים תעלולים אלה מוגזמים, ומכאן הדימוי שלפיו הליצן הוא במהותו אדם עצוב ובודד, המשתמש בהומור כדי להסתיר את המרה השחורה שבה הוא נתון. הבול מפולין מציג ציור של הצייר **יאן מטייקו** מ-1862, ובו נראה הליצן כשהוא שרוי בדיכאון עמוק.



ליצן בקרקס

ליצנים מופיעים בשלל אירועים כגון מסיבות יום הולדת וחגיגות פרטיות וכן באירועים פומביים כמו קרנבלים, כפי שמראה גלוית המירב האוסטרלית המוצגת כאן. המקום הטבעי ביותר שאפשר לפגוש בו ליצן הוא במופע קרקס, שם הוא משתלב להפליא בין שלל קטעי הבידור האחרים, ובהם לוליינים, אקרובטים ומפעילי בעלי חיים מאולפים. בשנים האחרונות אף התחזק מעמדו של הליצנים בקרקס בשל התגברות ההתנגדות לאילופם של בעלי חיים לצורך מופעי בידור.



כאמור, קהל היעד של הליצנים הוא בעיקר הילדים, המבקרים בהמוניהם במופעי הקרקס. אולם כאשר הילדים סובלים מבעיות רפואיות ומרותקים למיטת חוליים בבתי

חולים נבצר מהם להגיע אל מופעי הליצנות. במקרים כאלה נמצא תחליף למופע הליצנות באמצעותם של הליצנים הרפואיים, הפועלים על פי הפסוק "אם החולים לא יגיעו אל הקרקס, יגיע הקרקס אליהם".



ליצן רפואי באוסטריה

כבר מזמן עמד מדע הרפואה על הקשר בין מצבו הנפשי של החולה לבין מצבו הרפואי וסיכויי החלמתו. קשר זה חזק במיוחד כאשר מדובר בילדים, אשר השהייה בבית החולים מלווה מבחינתם במתח נפשי גדול, הן שלהם והן של סביבתם. בשנת 1972 פיתח הרופא האמריקאי **ד"ר האנטר אדמס**, המוכר בכינוי פאץ', גישה רפואית המבוססת על העיקרון של טיפול משולב בגוף ובנפש. אדמס נחשב לאבי הליצנות הרפואית, וסרט עלילתי באורך מלא בכיכובו של **רובין וויליאמס**, המתאר את פועלו, זכה להצלחה מסחררת.

בשנת 1986 החלו ליצני קרקס מקצועיים לבקר בקביעות במחלקות הילדים של בתי החולים בעיר ניו יורק. בתחילה קיבלו מרבית הרופאים את הרעיון בספקנות וראו בליצנים מטרד. אולם ברבות השנים הוכיחו מחקרים רבים כי פעילותם של הליצנים הרפואיים תורמת רבות להחלמת החולים. בשנים האחרונות פועלים הליצנים הרפואיים גם במחלקות המבוגרים, וגם בהן הם זוכים להצלחה.

מה בדיוק עושים הליצנים הרפואיים וכיצד הם מסייעים לחולים? ממחקרים עולה, כי הליצנים מסיחים את דעתם של החולים מכאבים ומפחדים, ומקלים עליהם את ההסתגלות לשגרת החיים בבית החולים. אווירת הכיף והצחוק, המושגת באמצעות בדיחות וקסמים גורמת למוחם של החולים להפריש אנדורפינים בכמות מוגברת, ובכך מקילה את הכאבים, ומחזקת את פעילות המערכת החיסונית.

עם ההצלחה קשה להתווכח: בשלושים השנה האחרונות התפשט השימוש בליצנים רפואיים בכל רחבי העולם. לישראל הגיעה הליצנות הרפואית בתחילת שנות האלפיים, ובמחלקה האונקולוגית בבית החולים אסף הרופא אף הוקם "חדר צחוק" ייעודי.



ליצנות רפואית בישראל

יוחנן מי-רז היה הממונה על בטיחות בחברת החשמל. התצוגה שלו "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם" זכתה מספר פעמים במדליה מוזהבת ברמה הבינלאומית. כתובתו למשלוח תגובות: meyratz1@bezeqint.net

הזורעים בדמעה ד"ר יהושע מגר

"הזרעים בדמעה -- בְּרָנָה יִקְצְרוּ" (תהילים, פרק קכ"ו, פסוק ה')

במשך מיליוני שנים חי המין האנושי במתכונת של ציידים-לקטים, הניזונים מציד בעלי חיים ומליקוט צמחים ופירות מהטבע. באותה תקופה היה האדם נווד, שכן היה עליו לעבור בכל עונה למקום אחר שבו יוכל למצוא מזון. בשלב השני של התפתחותו הצליח האדם לביית בעלי חיים, ואיתם נדד בחפשו מרעה עבורם. אדם פרהיסטורי זה בוודאי שם לב לכך, שזרעים הנופלים על הקרקע נובטים וגדלים מהם צמחים חדשים.



זריעה בימי קדם

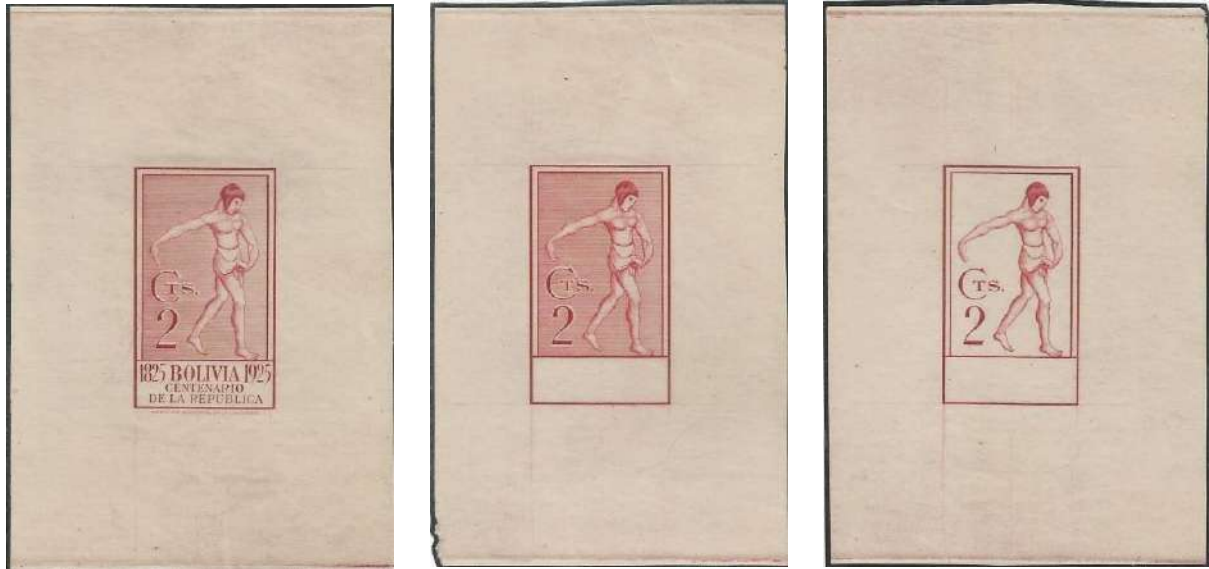


לפני 10,000 – 12,000 שנה החל האדם בייצור עצמי של מזון, תוך שהוא זורע זרעים של צמחי מזון (בעיקר חיטה ושעורה). במקביל, הוא המשיך לביית בעלי חיים – מהלך שראשיתו, כאמור, עוד בתקופת הנוודות. מהפך זה בחייו של המין האנושי נחשב כהתחלתה של החקלאות בכלל ושל עיבוד האדמה וגידול הצמחים בפרט.

כיצד בוצעה הזריעה בימי קדם? הבול מבוטסואנה מראה זריעה כפי שהתבצעה בראשיתה של החקלאות – האישה מכינה גומות בקרקע בעזרת מקל עץ מחודד בקצהו, והגבר מניח בהן זרעים. האדם גילה, בדרך של ניסוי וטעייה, כי עומק הגומות הרצוי הוא פי 2 עד 3 מגודל הזרעים.

הטמנת הזרעים בקרקע נעשתה לרוב בעזרת מְשִׁידָה – מכשיר המשמש לעיבוד פני שטח האדמה, אשר באמצעותו גם מכסים את הגומות לאחר שטומנים בהן את הזרעים. על פי רוב, נחפרו הגומות בשורות, כפי שמראה הבול מסומליה.

עד לתחילת המאה ה-18 שיטת הזריעה העיקרית **פיזור זרעים ידני**. הזורע הלך בשדה המוכן לזריעה הלך ושוב, תוך שהוא מפזר את הזרעים באופן אחיד ובתנועות יד מעגליות וקצביות. כמובן שהיה עליו גם לשאת עימו את הזרעים. לעיתים, כפי שרואים בבול מסומליה, הוא החזיק את הכלי ובו הזרעים בידו, אך לרוב העדיפו הזורעים לקשור את שק הזרעים על מותניהם. זריעה ידנית עדיין נהוגה בחקלאות המסורתית והזעירה באזורים רבים בעולם.



בול שהונפק בבוליביה משנת 1925 מראה את בן שבט האינקה זורע, כאשר שק הזרעים קשור למותניו. לפנינו הגהות מטבעת מהשלב הראשון ועד לשלישי (מימין לשמאל) בצבע ההנפקה - ורוד, על גבי נייר דק. שימו לב לשינויים שחלו במטבעת בשלבים השונים.



מריאן הזורעת – הגהות מטבעת

עבודת הזריעה הידנית הייתה מאומצת מאד: לא לחינם אנו משתמשים בביטוי "הזורעים בדמעה"! לרוב נעשתה עבודה זו על ידי גברים. בראשית המאה ה-20 הנפיקה צרפת בול המראה את דמותה האלגורית של **מריאן** כשהיא זורעת, אולי כסמל לאמנציפציה של הנשים בצרפת. בול זה הינו המוקדם ביותר המראה זריעה.

על פי הציור כיוון הרוח בבול הוא משמאל לימין, כפי שאפשר לראות מתנועת שולי השמלה של מריאן ומהכיוון שאליו מתנופף שערה. לעומת זאת מריאן נראית כאילו היא מפזרת את הזרעים מימין לשמאל, כלומר נגד כיוון הרוח. שום חקלאי המכבד את עצמו לא יעשה שגיאה גסה כזו, משום שזרייה כנגד הרוח תגרום לפיזור בלתי אחיד של הזרעים.

כמות הזרעים המפוזרים בשדה היא כ-10 קילוגרם לדונם, ומכאן שעלינו להעריך את המשקל אותו סוחר הזורע בשק הזרעים. הכמות המדויקת תלויה גם בסוג הגידול ובגודל הזרעים. זרעי חיטה, שעורה ושיפון נבדלים בגודלם מזרעי תירס, אפונה, שעועית ופול. כמות הזרעים לדונם תלויה גם בתנאי השדה ובהעדפת החקלאי. רצוי שהזריעה תהיה לא צפופה מדי אך גם לא דלילה מדי. זריעה צפופה מדי תגרום לתחרות בין הנבטים על מים ויסודות המזון בקרקע ותפגע בתפוקה. הדלילות עלולה לגרום לניצול גרוע של הקרקע, ליצור תחרות בין הנבטים לבין העשבייה וכתוצאה מכך להביא להפחתה משמעותית של היבול.



שימוש דוארי בבול "מריאן הזורעת" ביום הראשון של ההנפקה, ה-2 באפריל 1903, על מכתב בתוך פרוז



קבלה על משלוח מברק – דבר בולים עם תוספת של שני בולים. הבול המודפס והבולים המודבקים מראים זריעה בפיזור ידני בפולין בראשית המאה העשרים, תקופה בה הזריעה הידנית הייתה עדיין נפוצה מאד



כאמור עבודת הזריעה הידנית הינה קשה ומייגעת, זאת במיוחד כאשר השדות הינם נרחבים. כבר לפני כ-2,100 שנים נעשה בסין שימוש במכונת זריעה פרימיטיבית, אשר הורכבה ממספר משפכים שמולאו בזרעים. את המכונה גרר בשדה שור, כפי שמראה הבול משמאל.

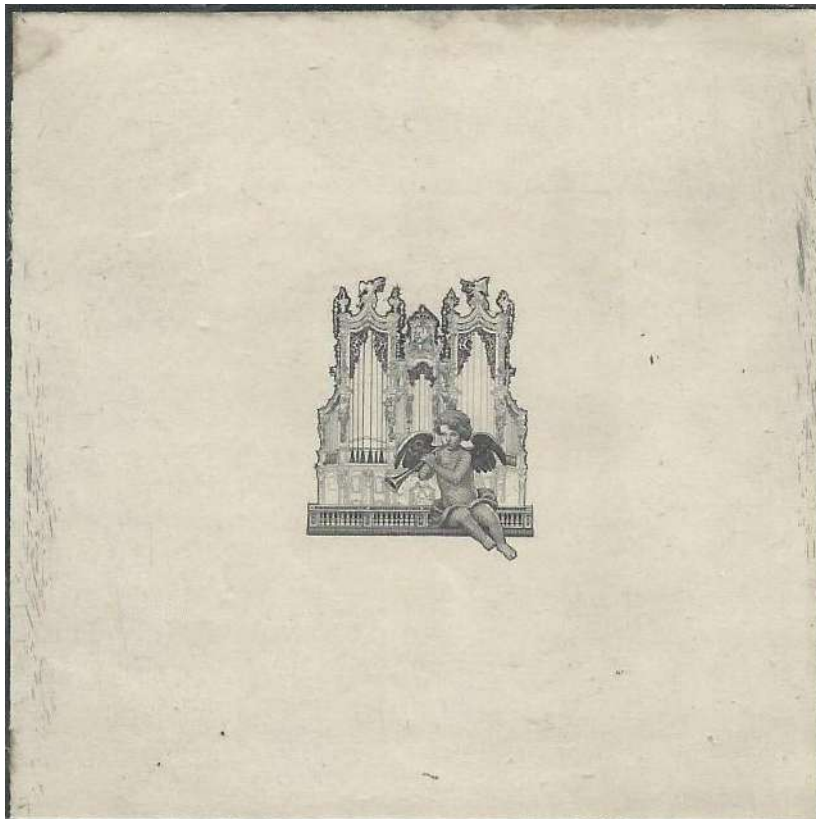
בתחילת המאה ה-18 המציא חקלאי אנגלי בשם **ג'ורג' טאל** מכונת זריעה שנוסתה בשדה בהצלחה. היא נגררה על ידי סוס, נעה על ארבעה גלגלים וזרעה שלוש שורות במהלך אחד. המכונה של טאל נראית על גבי הבול והחותמת להלן.



מעניין לציין, כי את ההשראה להמצאה שלו ולמנגנון הפתיחה והסגירה של הצינורות שאב טאל מזיכרון מימי ילדותו, בהם הוא פירק את האורגן של הכנסייה. לבניית מכונת זריעה שלו הוא השתמש בחלקים של אורגן כנסייה כמו זה הנראה בבול האוסטרי בתחתית העמוד.

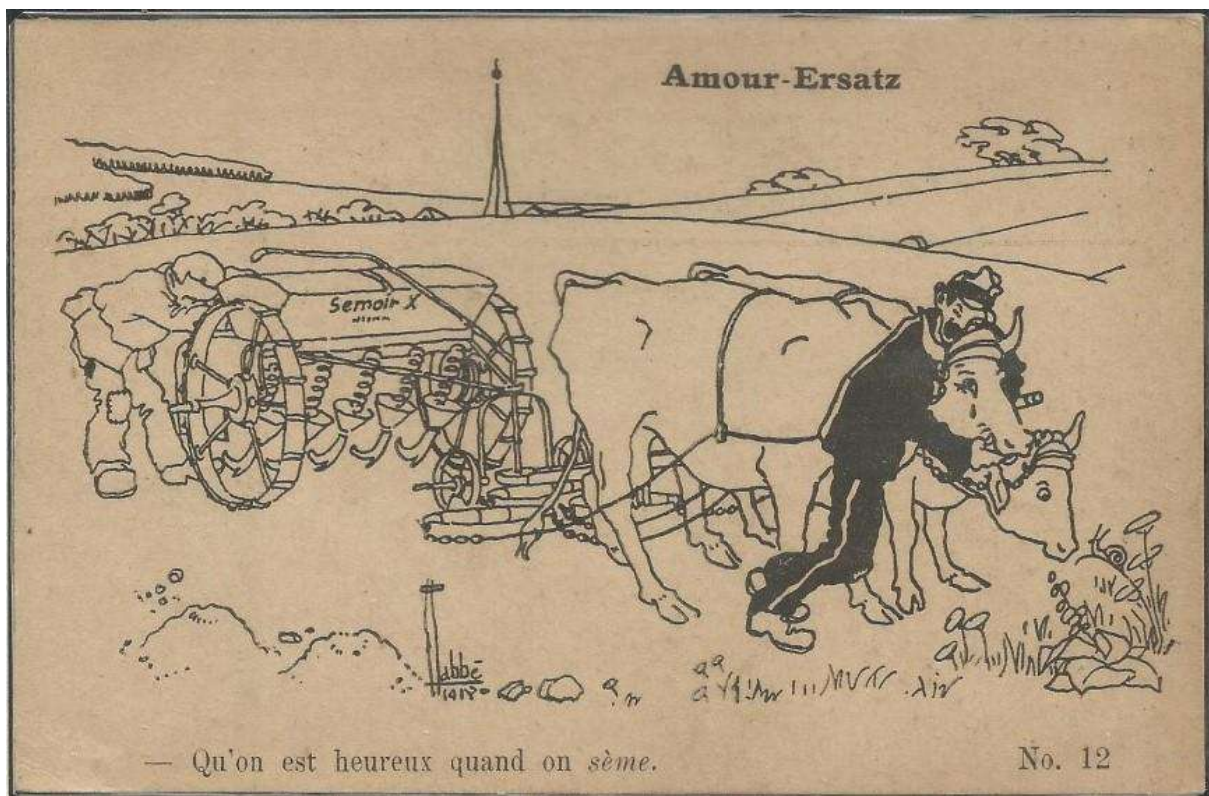
המצאתו של ג'ורג' טאל לא זכתה מייד לתפוצה נרחבת. רק כמאה שנה מאוחר יותר, בראשית המאה ה-19, נפוצה מכונת הזריעה המכנית בכל רחבי אירופה. היא נרתמה לסוסים או לשוורים, ועם הזמן אף

השתכללה, והייתה מסוגלת לזרוע יותר ויותר שורות בכל מהלך.



אורגן כנסייה מהסוג ששימש השראה לטאל: משמאל – שלב מוקדם של הטבעת ניסיון – **העותק היחידי הקיים**; למטה – הבול כפי שהונפק.





גלויה שנשלחה לבלגיה בשנת 1918, במהלך מלחמת העולם הראשונה, משבוי מלחמה ממחנה בגרמניה. הגלויה מראה שור הגורר מכונת זריעה מכנית ובה חמישה משפכים הפועלים במקביל



מעטפת כליל (דבר בולים), שהונפקה בברית המועצות בשנת 1933, המראה בצד שמאל מכונות זריעה הנגררות באמצעות טרקטורים (המכונות מסומנות בחץ)

במאה העשרים החליפו הטרקטורים את הסוסים והשוורים בגרירת מכונות זריעה מכניות. דבר הבולים הרוסי בתחתית העמוד הקודם מראה מספר מכונות זריעה הזורעות במקביל זו לזו. באופן זה אפשר לזרוע שטחים גדולים מאד בזמן קצר יחסית.



ציור אמן מקורי והבול שהונפק על פיו, המראים מכונת זריעה של עשר שורות הנגררת באמצעות טרקטור

זריעה באמצעות מכונת זריעה (המכונה בלועזית "דרייל") מאפשרת דיוק רב בכמות הזרעים. בחלקה האחורי של מכונת הזריעה המודרנית יש רכיב המכסה את הזרעים באדמה, כפי שרואים בציור האמן המקורי ובבול מבורונדי המוצגים לעיל. כיום קיימות מכונות המבצעות מספר פעולות בזו אחר זו: זריעה, דישון וכיסוי הזרעים באדמה. מכונת הזריעה החדשה מצוידת במערכת ממוחשבת ובמשגוח (מוניטור בלעז), ובאמצעותם יכול הזורע לקבל תוך כדי העבודה מידע על נתוני הזריעה.



שתילה ממוכנת של אורז

להשלמת התמונה נציין, כי יש גידולים שאת זרעיהם לא זורעים, אלא מנביטים תחילה, ובהמשך נוטעים בקרקע את השתילים הצומחים מהם. דוגמה חשובה לכך היא האורז, שאותו מגדלים בשטח מוצף במים. בעבר הייתה נעשית השתילה ידנית, אלא שבימינו פותחה בסין מכונת שתילה ייעודית לשתילוני אורז. המערכת הממוכנת הקלה מאוד על החקלאים, ואפשרה שתילה מהירה בשטחים נרחבים.



שתילה ידנית של שתילוני אורז. מימין: רביעית בולים עם פס ביניים. משמאל: הטבעת ניסיון ללא עריך

ד"ר יהושע מגר אוסף את נושא החקלאות. התצוגה שלו על תולדות עבודת האדמה זכתה פעמים רבות במדליית זהב גדולה. יהושע הוא אלוף אירופה לבולאות תימאטית לשנת 2017. לתגובות: jmagier@netvision.net.il

חברים חדשים באיל"ת

האנשים הבאים הגישו בקשה לחברות באיל"ת. חבר האגודה המתנגד לקבלת מי מהם לחברות באגודה יפנה לוועד תוך חודש מפרסום הבטאון.

603 **רידנר אדוארד**, שד' רוברט סולד 24, קרית ים 2901453. אוסף נוסחאות על בולים, ישראל.

604 **קרן-צבי ברוך**, קיבוץ גונן, ד.נ. גליל עליון, 1213000. אוסף שואה.

חידוש חברות

1 שרשבסקי נחום, ת.ד. 3214, חיפה 31032. אוסף חתוליים, הרלדיקה, גלויות מירב.

203 **שורץ אריה**, שילוב 6, גבעתיים 5360806. אוסף כלבי מזחלות.



סודי ביותר

המעטפה שלפנינו היא אחת מתוך התכתבות בין הגברת **סורנה פרסבאל** בציריך, שווייץ לבין בעלה בבריטניה במהלך מלחמת העולם השנייה. **ריצ'ארד פרסבאל** שירת באתר בלצ'לי פארק, מרחק של פחות משעת נסיעה בכיוון צפון מזרח מלונדון. באתר זה פעלה יחידת

פענוח הצפנים הבריטית, שבה שירתו מתמטיקאים, בלשנים ואקדמאים מתחומים נוספים במאמץ לפצח את הצפנים של הצי והצבא הגרמניים. הנודע והחשוב מבין אותם מדענים היה המתמטיקאי **אלן טיורינג**, אשר שנים ספורות קודם לכן הגדיר מהו מחשב כחלק מעבודת הדוקטורט שלו.

במהלך מלחמת העולם השנייה השתמשו הגרמנים במכונת הצפנה מורכבת ומתוחכמת שכונתה 'אניגמה'. הם היו משוכנעים שתשדורות שהוצפנו באמצעותה אינם ניתנים לפיצוח. בזכות גאוניותו של טיורינג הצליחה היחידה בבלצ'לי פארק לפצח את התשדורות הגרמניות. מיליוני הפרמוטציות האפשריות נבדקו על ידי 'בומב' ו'קולוסוס', המחשבים הראשונים בעולם, שטיורינג עצמו תכנן. בזכות הישג זה קבע **יונסטון צ'רצ'יל**, שטיורינג הוא האחראי לתרומה הבודדת הגדולה ביותר לניצחון בעלות הברית על גרמניה הנאצית.

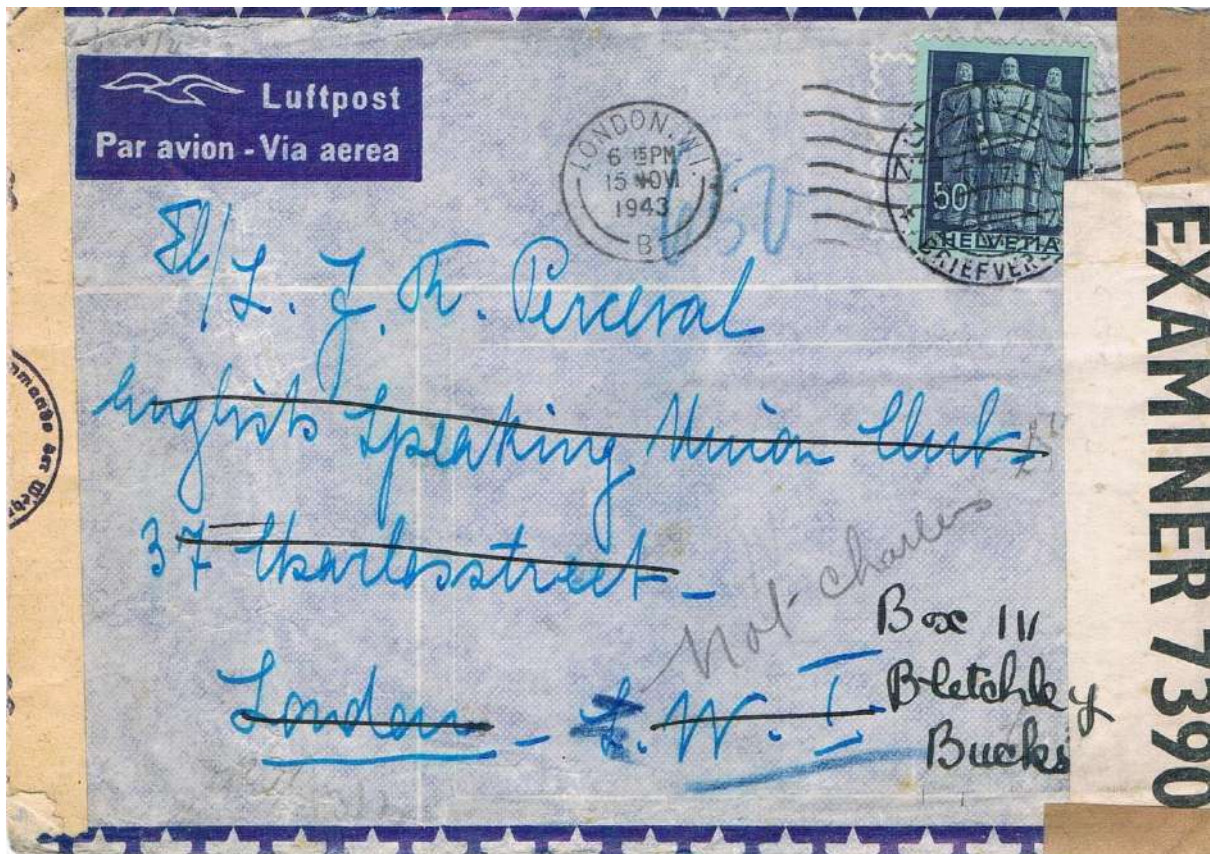
פעילותה של היחידה בבלצ'לי פארק הייתה סודית ביותר. מסיבה זו לא ניתן היה לשלוח מכתבים ישירות אל המחנה, ודאי שלא מחוץ לבריטניה. במקום זאת השתמשו בכתובת מוסווית, או בלשון הבולאים – Undercover address.

לפני שנים אחדות רכשתי את המעטפה המוצגת בראש העמוד הבא, וכעת, לצורך כתיבת הפינה שבפניכם, ניסיתי למצוא מידע נוסף עליה באינטרנט. מתברר שבשנת 2007 הוצגה בבלצ'לי פארק, שהפך בינתיים ל'אתר מורשת' חשוב של קהילת המודיעין הבריטית, תצוגה בנושא הדואר שנשלח אל המקום בתקופת מלחמת העולם השנייה. מוצגים הקשורים להתכתבות בין בני הזוג פרסבאל תפסו מקום לא מבוטל בתצוגה זו.

סורנה פרסבאל יצאה מאנגליה לשווייץ בשנת 1939, ימים ספורים לפני פרוץ המלחמה, ו'נתקעה' שם. היא לא יכלה לשוב לאנגליה, בעיקר מפני שנישואיה הראשונים היו לגרמני ומפני שביקרה בגרמניה את ילדיה מנישואין אלו. אז איך מתכתבים עם הבעל?

הצבא הבריטי קבע לצורך זה כתובת דמה – 'המועדון המאוחד לדוברי אנגלית' ברחוב צ'ארלס 37 בלונדון. המכתב הועבר מציריך לגרמניה ושם נבדק על ידי הצנזורה (צד שמאל של המעטפה). יתר על כן, על גבי המכתב המקורי (בגרמנית) הנמצא עדיין

בתוך המעטפה, יש משיכת מכחול כימית של בדיקה גרמנית, שנועדה לוודא שהמכתב אינו מכיל מסר בכתב סתרים. בהמשך המכתב הגיע ללונדון דרך מדינה ניטרלית כלשהי ושם נבדק על ידי הצנזורה הבריטית (צד ימין של המעטפה). ב'מועדון דוברי האנגלית' עשו דבר נוסף: רשמו על המעטפה את הכתובת הנכונה שאליה צריך להיות מועבר המכתב – ת.ד. 111 בבלצ'לי פארק, וכך הוא הגיע ליעדו.



למכתב זה משמעות גדולה באוסף החדש שאני מנסה לבנות על שירותים חשאיים. לפיצוח הצופן של מכונת ההצפנה 'אניגמה' היתה השפעה אדירה על התפתחות מלחמת העולם השנייה. יש המעריכים כי בעקבות פענוח הצפנים על ידי הבריטים ה תקצרה המלחמה בשנה שלמה. בלצ'לי פארק הוא גם ערש המחשוב ולכן קשור גם לאוסף העיקרי שלי.

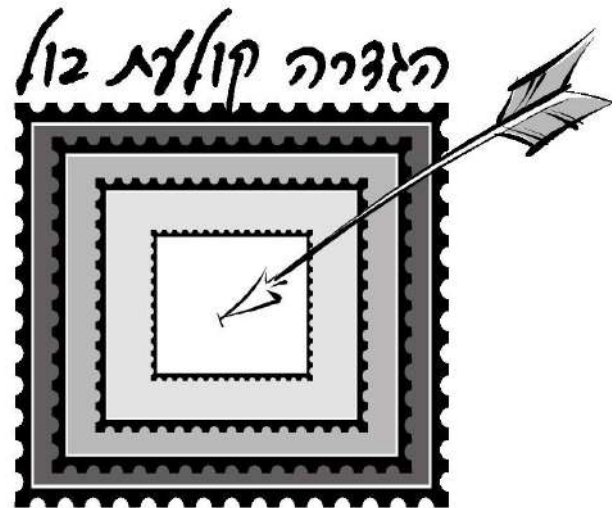
מנחם לדור הוא סגן יושב הראש של איל"ת, ושופט בינלאומי. הוא אוסף ומציג את "תולדות המידע והעברתו". כתובתו: ladorm@gmail.com

בקרב בנושאון – גליון בנושא "על טעם ועל ריח"

אם ברצונכם לפרסם מאמר או ידיעה בחוברת זו אנא פנו אל עורכי נושאון בהקדם האפשרי באמצעות הדואר האלקטרוני או בדואר רגיל.

מעטפת אבל

מעטפות אבל שימשו להודעה על פטירתו של אדם ועל סדרי הלוויה. שימוש נוסף של מעטפות אלו היה למסירת תנחומים למשפחת הנפטר, או למכתבי תודה על הבעת השתתפות בצער. מבחינה ויזואלית קל לזהות מעטפות אבל באמצעות המסגרת השחורה המקיפה אותן. השימוש במעטפות אבל היה נפוץ במחצית השנייה של המאה ה-19 ובמהלך המחצית הראשונה של המאה ה-20. לאחר מכן נעלמו מעטפות האבל מן הנוף כמעט לחלוטין.



מעטפת אבל זו, שנשלחה מהאליפקס, קנדה, ב-1889, בולטת בשוליה השחורים הרחבים. קיימות גם מעטפות בהן השוליים דקים הרבה יותר. במקרים רבים הודפסו קווים שחורים גם על צידה האחורי של המעטפה, לוארך אלכסוני הקיפול של הנייר ועל לשונית הפתיחה. בארצות הברית פועלת אגודה של אספני מעטפות אבל. על פי מחקרי האגודה המנהג היה בשימוש בלמעלה מ-250 מדינות שונות. ככל הידוע לנו מעטפות אבל לא נהנו מתעריף דואר מיוחד.

לא כל אפס הוא אפס

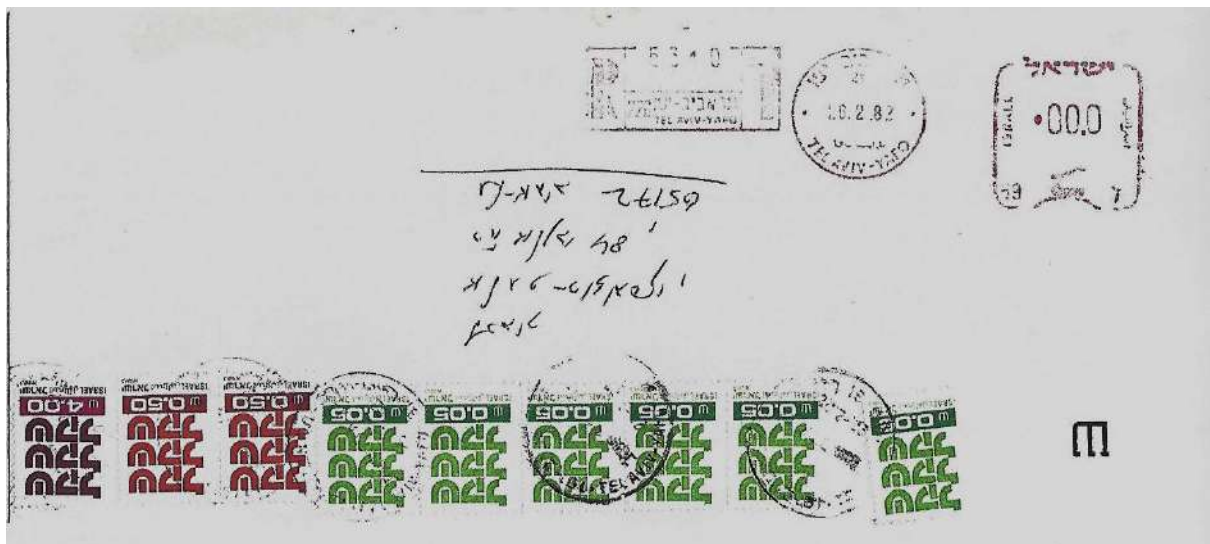


הכתבה הקצרה על חותמות ביול (נושאן 127) פתחה פתח לנושא גדול ומעניין, המרחיב את יריעת תולדות הדואר.

הרפורמה של **רולנד היל** והמצאת הבול בשנת 1840 קידמו רבות את שירותי הדואר. יחד עם זאת, הצורך לרכוש בול דואר, להפרידו מהצמודים לו, ללקק את צידו האחורי כדי להדביקו על מעטפה ואחר כך להחתימו (כדי לבטל את תוקפו) – כל אלה היקשו על הצרכנים, בעיקר על חברות וגופים ששלחו מספר רב של דברי דואר. לכן, מעט אחרי המצאת הבול התחילו החיפושים אחר שיטה פשוטה יותר.

בשנת 1884 רשם הצרפתי **קרל בוש** מספר פטנטים על מכונות הטבעה. עשרים שנה נוספות חלפו עד שתעשיית המכונות התפתחה לרמה הדרושה. מכונת הביול הראשונה הופעלה לניסיון בשנת 1900 בנורבגיה, בבית הדואר המרכזי של העיר כריסטיאנה (כיום – אוסלו). ב-1903 הופעלו עוד שבע מכונות דומות במשרדי דואר נוספים. את המעטפות שבבולן באמצעות המכונות החתימו גם בהחתמה ידנית רגילה, כך שהחיסכון בזמן לא היה ניכר. לכן, כנראה, הופסק השימוש בהן בשנת 1905.

גם בניו זילנד ובארצות הברית פותחו במקביל והופעלו באותן השנים מכונות ביול, אך הן סיפקו ביול רק לדואר מקומי, בתוך מדינות המוצא. הסיבה לכך הייתה פשוטה: הביול של מכתב המיועד לארץ זרה צריך להתאים להסכם היסוד של איגוד הדואר העולמי (ה-UPU). האיגוד מקבל מכל מדינה את בוליה ומפיץ אותם לשאר המדינות החברות באיגוד. כך יכול מנהל הדואר האלבני, למשל, לבדוק ולאשר שהבול המודבק על גבי המכתב שנשלח מיפן אכן הונפק על ידי הדואר היפני.



לא כך הם פני הדברים לגבי חותמות ביול: בבריטניה בלבד היו בשנת 1996 לא פחות מ-165,000 חברות וארגונים שהורשו להטביע חותמת ביול על מכתביהם. לכן התלבט

ה-UPU שנים רבות בשאלת חותמות הביול, ורק בקונגרס מדריד בשנת 1920 הסכים להכיר בביול מוטבע לשימוש בינלאומי, בתנאי שיוסיפו את שם המדינה לבול המוטבע. הטמעת השיטה בעולם ארכה כשנתיים, ולכן רק מ-1922 התרחב השימוש בחותמות ביול אל מחוץ לגבולות נורבגיה, ניו זילנד וארצות הברית.



אני מנצל את ההזדמנות להציג שלושה קוריוזים הקשורים בחותמות ביול. המעטפה הראשונה (המוצגת בעמוד הקודם) נשלחה על ידי חברת "שרקל", שביילה אותה כנדרש לדואר רשום – 5.30 שקלים. תווית הרישום הוטבעה בדואר באמצעות מכונת ביול, ומכיוון שלא נדרשה תוספת תשלום נרשם בתווית ביול של 0.00 שקלים. הנה הוכחה שלא כל אפס הוא אפס.



המעטפה השנייה מראה ביול מוטבע משולב – ישיר על המעטפה והשלמה לביול הנדרש בעזרת מדבקה עם חותמת ביול נוספת. המעטפה האחרונה מציגה עוד הטבעה עם ערך נקוב אפס על גבי מעטפה מסחרית, שנמצאה בתוך חבילת מעטפות של בנק.

בברכה,
אחוס אלתר

פתרון החידה הבולאית

למרות שהחידה הפעם הייתה אגוז קשה לפיצוח, קוראי נושאון הוכיחו את יכולתם הרבה, והפגינו ידע מרשים. לצורך פתרון החידה יש להכיר את דגליהן של המדינות. חמישה מבין הדגלים כוללים ציור של שמש, ואנחנו מציגים כאן בולים ממותן מדינות המדגימים זאת.



ארגנטינה



מקדוניה



קזחסטן



יפן



אורוגוואי

המדינה יוצאת הדופן היא טורקיה, אשר בדגלה (כפי שמראה הבול מימין) ניתן למצוא כוכב וסוהר, אך לא את השמש.

מבין הפותרים נכונה עלה בגורל שמו של **מתן בר**, והוא זוכה בפרס בולאי מתנת איל"ת.



בקרב בנושאון – גליון בנושא "עשר המכות"

אם ברצונכם לפרסם מאמר או ידיעה בחוברת זו אנא פנו אל עורכי נושאון בהקדם האפשרי באמצעות הדואר האלקטרוני או בדואר רגיל.